Bifolium

Nieuws over handschriften en oude drukken
ISSN: 0920–9360

Redactie: p/a Afdeling Mediaevistiek, Rijks*universiteit* Groningen, Postbus 716, 9700 AS Groningen NL

39 APRIL 2002

TER INLEIDING

Het jaar 2002 brengt een reeks bijzondere exposities. Het heropende Museum Meermanno toont tot half mei een schat aan Franse handschriften en in Keulen zijn schitterende getijdenboeken te zien. In zekere zin een nieuwigheid is de tentoonstelling in de PBF te Leeuwarden, waar naast de echte handschriften ter plekke voor iedereen via internet een indruk te krijgen is van het getoonde. Dat Brugge in 2002 culturele hoofdstad van Europa is, vormt aanleiding voor activiteiten in Vlaanderen (zie Brugge en Leuven). Thematisch en bovenregionaal opgezet is de expositie van boekbanden die dit najaar in Emden wordt gehouden.

Ook werden weer enkele nieuwe, zeer belangrijke nieuwe websites gepresenteerd zoals die over de miniaturen in de KB Den Haag en in Meermanno, of de middelnederlandse literatuurgeschiedenis, maar er verschenen meer opmerkelijke sites (zie onder DIGITALIA).

TENTOONSTELLINGEN

BRUGGE Grootseminarie (Potterierei 72): *Besloten wereld, open boeken. Middeleeuwse handschriften in dialoog met hedendaagse kunst.* 16 augustus – 17 november 2002. In het kader van Brugge als culturele hoofdstad van Europa 2002, en in relatie met het congres te Brussel (zie daar) wordt de handschriftencollectie getoond van de cisterciënzerabdij Ten Duinen en de dochterabdijen Ter Doest en Clairmarais. Met publicatie. Ook andere activiteiten lopen rond die tijd, zoals een kalligrafieproject. Vgl. ook http://www.brugge2002.be

EMDEN Johannes a Lasco Bibliothek: *Bucheinbände aus dem 15. und 16. Jahrhundert in Groningen und Ostfriesland.* 26 september – 10 november 2002. In aansluiting bij de gecombineerde vergadering van het Nederlands-Belgisch Boekbandengenootschap en de 'Arbeitskreis zur Erfassung und Erschließung historischer Bucheinbände' (AEB) – (zie Emden). Met publicatie.

GRONINGEN Grafisch Museum: *Van Beest tot Boek – het maken van een middeleeuws handschrift.* 9 november 2002 – 5 januari 2003. Didactisch opgezet, in reeks 'aspecten van boekproductie door de eeuwen'. Met publicatie.

DEN HAAG Museum Meermanno: *Praal, ernst & emotie. De wereld van het Franse handschrift.* 16 februari – 12 mei 2002. Schitterende expositie, met publicatie, zie KORTEWEG; vgl. www.meermanno.nl

KÖLN Erzbischöfliches Diözesanmuseum: *Ars vivendi, Ars moriendi – Die Kunst zu leben, die Kunst zu sterben.* Tot 22 mei 2002. Toont 34 schitterende getijdenboeken uit één, zeer rijke privé-collectie in de Bondsrepubliek. Met publicatie (zie PLOTZEK).

LEEUWARDEN Provinsjale & Buma Biblioteek fan Fryslân: *De Oudheid in handen. Klassieke handschriften in de Provinsjale & Buma Biblioteek fan Fryslân.* 16 maart – 24 mei 2002. Toont een beperkte maar interessante collectie (vooral afkomstig uit de Academie van Franeker), waaronder een aantal beroemde stukken. Blijvend is de presentatie op internet: www.pbf.nl/codicologen. Markeert het 150-jarig bestaan van de PB; ook gekoppeld aan de Codicologendagen 2002. Met fraai vormgegeven begeleidende publicatie (zie HERMANS).

LEUVEN Stedelijk Museum Vander Kelen-Mertens: *Meesterlijke Middeleeuwen. Miniaturen van Karel de Grote tot Karel de Stoute / Medieval Mastery – Book Illumination from Charlemagne to Charles the Bold (800 – 1475).* 21 september – 8 december 2002 Info: http//mm.leuven. In combinatie met congres.

LOS ANGELES Getty Center: *Illuminating the Renaissance – the Triumph of Flemish Manuscript Painting in Europe, 1467 – 1561.* 17 juni – 7 september 2003. Brengt meer dan 130 handschriften bijeen; zal nadien te zien zijn in Londen, in de Royal Academy of Arts (25 november 2003 – 22 februari 2004).

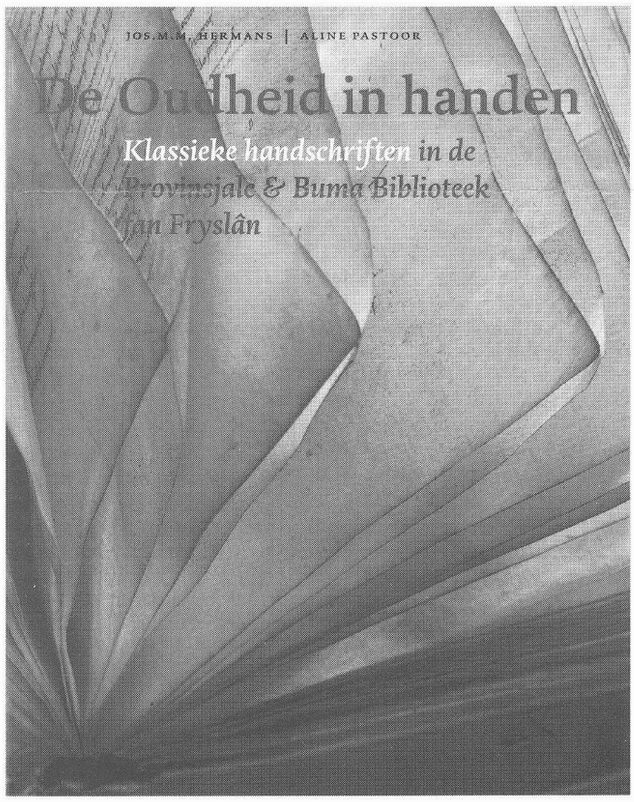

Een openliggend perkamenten handschrift (Leeuwarden, PBF 52 hs) laat zien hoe de haarzijde van de dierenhuid hol krult, en dus de vleeszijde bol. Daarmee vormt het als het ware een soort brievenboek. Te zien in LEEUWARDEN en op www.pbf.nl.

SCHWEINFURT Bibliothek Otto Schäfer: *50 Jahre Bibliothek Otto Schäfer – Kostbare Drucke und Einbände aus sechs Jahrhunderten.* 18 maart 2001 – 12 Januari 2003. Lang lopende expositie in bijzondere bibliotheek van markante verzamelaar (1912-2000).

VENEZIA Museo Querini Stampalia: *Immagini dal mito: la conquista Veneziana della Morea.* 25 mei – 26 augustus 2002. Over de verovering van (zuid-)Griekenland na de Vierde Kruistocht (1204 <). Met catalogus.

BAGGERMAN, Arianne *Een lot uit de loterij – Het wel en wee van een uitgeeffamilie in de achttiende eeuw*. Den Haag: SDU, 2002. Vi + 451 pp., ills. ISBN 9 0120 9313 9. € 29,95. (Intekenprijs, via uitgever, tot 31-7-2002: € 20; bestellen via fax: +31.70.378 97 83). Gewijzigde uitgave van goed ontvangen, zeer leesbare dissertatie over de Dordrechtse uitgeverij A. Blussé en zoon.

BARKER, Nicolas (ed.) *Under the Hammer: Book Auctions since the Seventeenth Century*. London: BL Publications, 2001. 256 pp., ills, geb. ISBN 0 7123 4730 5. £ 25.

BELL, Nicolas *Music in Medieval Manuscripts*. London: BL Publications, 2001. 64 pp., ills. ISBN 0 7123 4706 2. £ 7,95. Over muzieknotatie en uitvoering tot in de vijftiende eeuw.

BOYLE, Leonard O.P. *Integral Palaeography*. With an introduction by F. Troncarelli (= FIDEM, Textes et Études du Moyen Age, 16). Turnhout: Brepols, 2001. xviii + 174 pp. ills, reg. ISBN 2 5035 1177 5. € 31,80. Bundelt het merendeel van de artikelen over handschriften; een mooi initiatief van de Fidem, die zo veel aan wijlen Father Boyle te danken heeft.

BRINKHUS, Gerd & A. Mentzel-Reuters *Die lateinischen Handschriften der Universitätsbibliothek Tübingen. 2. Signaturen Mc 151 bis Mc 379 sowie die lateinischen Handschriften aus den Signaturengruppen Mh, Mk und aus dem Druckschriftenbestand* (= Handschriftenkataloge der UB Tübingen, 1, 2). Wiesbaden: Harrassowitz, 2001. ca 510 pp., ills, geb. ISBN 3 4470 4422 5. € 74.

CAMERER, Luitgard *Die Handschriften des Braunschweiger Geistlichen Arnold Lampen in der Stadtbibliothek Braunschweig* (= Mittelalterliche Handschriften in Niedersachsen, Kurzkatalog 6). Wiesbaden: Harrassowitz, 2001. 68 pp., ills, geb. ISBN 3 4470 4513 2. € 29.

COPPINI, Donatella & Mariangela Regoliosi (eds.) *Gli Umanisti e Agostino. Codici in Mostra*. 334 pp., ills, regs. Firenze, 2001. € 36.

DELSAERT, Pierre *"Suam quisque bibliothecam". Boekhandel en particulier boekenbezit aan de oude Leuvense universiteit, 16de – 18de eeuw* (= Symbolae Facultatis Litterarum Lovaniensis, A, 27). Leuven: Universitaire Pers, 2001. 860 pp., ills, geb. isbn 9 0586 7169 0. € 99. Handelseditie van dissertatie rond dubbele vraag: welke boeken hadden de hoogleraren in huis en over welke commerciële infrastructuur beschikten ze om dergelijk boekenbezit op te bouwen?

DENZINGER, Götz *Die Handschriften der Hofschule Karls des Grossen. Studien zu ihrer Ornamentik*. Langwaden: Bernardus-Verlag, 2001. 373 pp., ills. ISBN 3 9345 5123 8 (handelseditie van dissertatie Bonn).

DESCHAMPS Jan & Herman Mulder *Inventaris van de Middelnederlandse handschriften van de Koninklijke Bibliotheek van België (voorlopige uitgave) Vierde aflevering*. Brussel: KB, 2001. Xiv + 127 pp., pbk. ISBN 9 0663 7113 7. € 5. Wéér voortreffelijk deel van dit belangrijke project (cf. Bif 33 en 35), met cumulatief overzicht van de tot dusver beschreven handschriften (eerdere delen zijn nog leverbaar, à € 2,50).

FERGUSON O'MEARA, Carra *Monarchy and Consent. The Coronation Book of Charles V of France (British Library, MS Cotton Tiberius B. VIII)*. Turnhout: Brepols / Harvey Miller, 2001. 384 pp., ills, geb. ISBN 1 8725 0110 9. € 105. Bespreekt een uniek document, waarin stap voor stap de kroning van de Franse koning Karel V (in 1365) wordt besproken en afgebeeld.

GERRITSEN-GEYWITZ, Gisela e.a. *Leidraad bij het beschrijven van een boekband. Voor het Belgisch-Nederlands Bandengenootschap samengesteld* (= Archief- en Bibliotheekwezen in België, Extranummer 67). Brussel: ABB, 2002. 48 pp., ills, reg. ISSN 0775 0722. € 2,50. (zie ook VARIA, OVERIG)

GODDIJN, Peter *Westerse boekbindtechnieken van de Middeleeuwen tot heden. Een handleiding voor het maken van boekmodellen*. Amsterdam: De Buitenkant, 2001. 264 pp., ills., reg. geb. ISBN 9 0764 5263 6. € 40. Met veel, voor verwijzing genummerde heldere en verhelderende tekeningen; let wel: het boek is geörienteerd op productie en geen wezenlijk boekbandhistorische studie.

HÄRTEL, Helmar *Geschichte und Geschichten: Das Mittelalter erzählt*. Wolfenbüttel: HAB, 2001. 47 pp., ISBN 3 8837 3082 3. € 2,50. Verscheen bij tentoonstelling winter 2001-2002.

HEMFORT, Elisabeth *Monastische Buchkunst zwischen Mittelalter und Renaissance. Illuminierte Handschriften der Zisterzienserabtei Altenberg und die Kölner Buchmalerei 1470 – 1550* (= Veröffentlichungen des Altenberger Dom-Vereins, 6). Bergisch Gladbach: ADB, 2001. 292 pp., ills. deels in prachtige kleur. geb. ISBN 3 9359 2100 4. DM 69. Bekroonde Munsterse dissertatie (1998), met o.m. overzicht van betreffende klosterbibliotheek en mooie schets van de – ook voor de Nederlanden relevante – ontwikkeling van de Keulse boekverluchting.

HERMANS, Jos.M.M. & Aline PASTOOR, *De Oudheid in handen. Klassieke handschriften in de Provinsjale & Buma Biblioteek fan Fryslân*. Leeuwarden: PB & Bornmeer, 2002. 128 pp., ills, deels kleur, regs., genaaid. ISBN 9 0805 1944 8. € 18. Schitterend vormgegeven boek (mede dankzij opmerkelijke foto's van Petra en Erik Hesmerg) naar aanleiding van tentoonstelling in LEEUWARDEN.

HEYDECK, Kurt, *Die mittelalterlichen Handschriften der Universitätsbibliothek Rostock*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2001. 514 pp., ills, geb. ISBN 3 4470 4327 x. € 89.

DE HOMMEL-STEENBAKKERS, Nelly *Een openbaring. Parijs, Bibliothèque nationale, Ms. Néerlandais 3* (= Nijmeegse kunsthistorische studies, IX). Nijmegen: Nijmegen University Press, 2001. 348 pp, ills. Deels kleur, reg., geb. Summaries in Frans en Engels. ISBN 9 0571 0096 7. € 43,15. Fraai verzorgde Nijmeegse dissertatie, waarin codicologische, filologische en kunsthistorische aspecten van een Middelnederlandse vertaling van de Apocalyps centraal staan.

JÄGER, Roland (ed.), Sylvie KARPP-JACOTTET & Helma SCHAEFER, *Das Gewand des Buches. Historische Bucheinbände aus den Beständen der Universitätsbibliothek Leipzig und des Deutschen Buch- und Schriftmuseum der Deutschen Bücherei Leipzig*. Leipzig: UB, 2002. 246 pp., ills, geheel in kleur, ISBN 3 9101 0894 6. € 21,10. Schitterende collectie van de tiende eeuw tot en met industriële boekbanden uit het begin van de twintigste eeuw.

KAPP, Maria *Handschriften in Goslar* (= Mittelalterliche Handschriften in Niedersachsen, Kurzkatalog 5). Wiesbaden: Harrassowitz, 2001. 318 pp., ills, geb. ISBN 3 4470 4488 8. € 69.

KORTEWEG, Anne S. *Praal, ernst & emotie. De wereld van het Franse middeleeuwse handschrift*. Zwolle: Waanders, 2002. 224 pp., ills (full colour), geb. ISBN 9 0400 9631 7. € 37,50. Thematisch en uitvoerig gedocumenteerd overzicht van de mooiste Franse handschriften in Nederlands openbaar bezit, een fraai resultaat van (een deel van) jarenlang onderzoek door het A.W. Byvanckgenootschap.

LAUS BUMAE. Ter gelegenheid van 125 jaar Buma Bibliotheek [thans in de Provinsjale en Buma Biblioteek]. Leeuwarden: PBF, 2001. 88 pp., ills. (zeer fraaie kleurenfoto's). ISBN 9 0805 1943 X. € 15. Acht artikelen rond een– sedert de stichting uitstekend bijgehouden – collectie over de Klassieke Oudheid.

LOVETT, Patricia *The British Library Companion to Calligraphy, Illumination and Heraldry*. London: BL Publications, 2000. 320 pp., ills, geb. ISBN 0 7123 4680 5. £ 30.

MAASS, M.J.L. (Leonie), *Het 'Journal littéraire de La Haye' (1713—1723). De uitwendige geschiedenis van een geleerdentijdschrift*. Deventer (eigen beheer), 2001. 323 pp, ills, ISBN 9 0901 4899 X. Dfl. 39,50. Nijmeegse dissertatie over het eerste tijdschrift dat door een 'collectief' werd samengesteld. Te bestellen bij de auteur: leonie.maass@wxs.nl.

MATHEWS, Thomas F. & Alice Taylor, *The Armenian Gospels of Gladzor. The Life of Christ Illuminated*. Los Angeles: The J. Paul Getty Museum, 2001. 128 pp., ills veelal in (schitterende) kleur. geb. ISBN 0 8923 6626 5, paper 0 8923 6627 3 (in Europa:resp. £ 30 en £ 18,95).

MIEDEMA, Nine Robijntje *Die römischen Kirchen im Spätmittelalter nach den "Indulgentiae ecclesiarum urbis Romae"*(= Bibliothek des Deutschen Historischen Instituts in Rom, 97). Tübingen: Niemeyer, 2001. viii + 898 pp., vijf registers., geb. ISBN 3 4848 2097 7. € 130. Voortreffelijk en zeer rijk boek met teksten over elke bezienswaardigheid, geciteerd naar teksten in Latijn, Duits en Nederlands.

MILDE, Wolfgang *Mediaevalia et Lessingiana. Kleine Schriften* (= Spolia Berolinensia, 19). Hildesheim: Weidmann, 2001. xii + 390 pp, geb. ISBN 3 6150 0224 5. € 49. Bundelt – n.a.v. zijn 65ste verjaardag -- 24 kleinere studies, vooral over handschriftenkunde, boek- en bibliotheekgeschiedenis.

PAASCH, Kathrin (ed.) *Der Schatz des Amplonius. Die Große Bibliothek des Mittelalters in Erfurt. Begleitbuch zur gleichnamigen Ausstellung* (cf. Bif. 38). Erfurt: Stadt- und regionalbibliothek, 2001. 220 pp., ills. vrijwel geheel in kleur, ISBN 3 9101 1117 3. € 21. Fantastisch boek over deze vroeg-vijftiende eeuwse geleerde en de boeken in zijn tijd.

PLOTZEK, Joachim M. (e.a.), : *Ars vivendi, Ars moriendi – Die Kunst zu leben, die Kunst zu sterben*. München: Hirmer, 2001, 576 pp., ills geheel in kleur, geb. ISBN 3 7774 9180 2. € 35 tijdens de tentoonstelling, nadien en via de boekhandel € 65,50. Schitterende publicatie, met bijdragen van belangrijke wetenschappers.

POLLARD, Mary *A Dictionary of Members of the Dublin Book Trade 1550 – 1800*. Oxford: OUP, 2001. 724 pp., ills, geb. ISBN 0 9481 7011 5. £ 85.

REMMER, Anselm *Venezianische Buchkultur. Bücher, Buchhändler und Leser in der Frührenaissance* (= Beihefte zum Archiv für Kulturgeschichte, 51). Köln: Böhlau, 2001. x + 452 pp., ills, geb. ISBN 3 4120 9301 7. € 50.

RONCETTI, *Mario (ed.) "Per buono stato de la citade": Le matricole delle arti di Perugia.* Perugia: Volumina, 2001. 232 p., vele afbeeldingen in kleur, bibl. ISBN 8 8853 3091 6. Catalogus van tentoonstelling in Perugia, Palazzo della Penna, 30 juni - 15 september 2001. Vijftig verluchte hss. van gildestatuten, 13de-18de eeuw. Korte inleidende essays met samenvattingen in het Engels.

SCHIPKE, Renate *Scriptorium und Bibliothek des Benediktinerklosters Bosau bei Zeitz. Die Bosauer Handschriften in Schulpforte.* Wiesbaden: Harrassowitz, 2000. 155 pp., ills., geb. ISBN 3 4470 4207 9. € 58.

SCHIPKE, Renate und Kurt Heydeck *Handschriftencensus der kleineren Sammlungen in den östlichen Bundesländern Deutschlands. Bestandsaufnahme der ehemaligen Arbeitsstelle "Zentralinventar mittelalterlichen Handschriften bis 1500 in den Sammlungen der DDR" (ZIH).* Wiesbaden: Harrassowitz, 2000. 323 pp, ills., geb. ISBN 3 4470 4365 2. € 99.

DE SMET, R. (ed.) *Les humanistes et leur bibliothèques – Humanists and their Libraries. Actes ... Conference Brussels 1999* (= Travaux de la Renaissance et de l'Humanisme, 13). Leuven: Peeters, 2001. 278 pp., ills. ISBN 9 0429 1044 5. € 45.

THOMSON, Rodney M. *The Bury Bible (Cambridge, Corpus Christi College, Ms 2).* Woodbridge: Boydell & Brewer, 2001. 88 pp., ills, geb. ISBN 9 1000 1775 4. £ 250.

THOMSON, Rodney M. *A Descriptive Catalogue of the Medieval Manuscripts in Worcester Cathedral Library.* Woodbridge: Boydell & Brewer, 2001. 289 pp., ills, geb. ISBN 0 8599 1618 9. £ 95.

VANWIJNSBERGHE, Dominique *"De fin or et d'azur". Les commanditaires de livres et le métier de l'enluminure a Tournai à la fin du Moyen Age* (= Corpus of Illuminated Manuscripts, 10). Leuven: Peeters, 2000. Lxviii + 461 pp., ills. ISBN 9 0429 0883 1. € 110.

VÄTH, Paula *Die illuminierten lateinischen Handschriften deutscher Provenienz der Staatsbibliothek zu Berlin, Preußischer Kulturbesitz.* Teil 1 (Text) und 2 (Abb.). (= Kataloge der Handschriftenabteilung, Staatsbibliothek zu Berlin, Preußischer Kulturbesitz, Reihe 3,3,1.2). Wiesbaden: Harrassowitz, 2001. x + 424 pp., ills, geb. ISBN 3 4470 4273 7. € 119.

VAN DER VEKENE, Emile *Reliures des XVIe et XVIIe siècles à la Bibliothèque nationale de Luxembourg.* Luxembourg: BnL, 2001. 276 pp., ills. ISBN 2 8798 0016 1. € 30.

Flexibele banden (coperten) uit de verzameling van Amplonius (afgebeeld en besproken in PAASCH, pp. 80-81)

VERSTAPPEN, P. (e.a.) *Strips. Een evocatie van de Middeleeuwen.* Leuven: Peeters, 2000. 120 pp., ills. ISBN 9 0429 0885 8. € 18. Vakhistorici bespreken vijf bekende strips als beeldvormend over de Middeleeuwen.

WHITLEY, Kathleen P. *The Gilded Page. The History and Technique of Manuscript Gilding.* London: BL Publications, 2000. 232 pp., ills, geb. ISBN 0 7123 4670 8. £ 25.

WINTER, URSULA: *Die Manuscripta Magdeburgica der Staatsbibliothek zu Berlin, Preußischer Kulturbesitz. Teil 1: Ms. 1-75.* (= Kataloge der Handschriftenabteilung, Staatsbibliothek zu Berlin, Preußischer Kulturbesitz, Reihe 1,4,1). Wiesbaden: Harrassowitz, 2001. 250 pp. ills., geb. ISBN 3 4470 4343 1. € 70.

WITTEK, Martin *Inventaire des plus anciens manuscrits de papier conservés à la Bibliothèque Royale Albert 1er et de leur filigranes (XIIIe-XIVe siècles)* (= Publications BR Albert 1er, B-108). Brussel: KB, 2001. 114 + 118 pp, ISBN 2 8709 3131 x. € 16. Biedt naast natekeningen van watermerken ook veel informatie en recente literatuur over de handschriften. Eerste deel van project dat de oud-hoofdconservator van de KB Brussel ondernam.

ZAMBON, F. *L'alfabeto simbolico degli animali. I bestiari del Medioevo.* Milano: Luni, 2001. 276 pp., ills. LIT. 34.000.

CONGRESSEN EN EVENEMENTEN

EEN NIEUWE REEKS LEZINGEN

De P.A. Tiele-Stichting en de Koninklijke Bibliotheek in den Haag starten op donderdag 23 mei de jaarlijkse Tiele-lezingen over actuele en interessante thema's uit de geschiedenis van het boek. De spits wordt afgebeten door Paul Hoftijzer (Tiele-hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam) over het thema 'De lof van het boek'. Toegang is gratis.

DE MAGIE VAN HET BOEK

De stichting 'Groningen zoals het gedrukt staat' organiseert in juni 2002 een groot aantal activiteiten, waaronder ook tentoonstellingen, zoals over de eerste Academiedrukker, Gerhard Ketel. Details zijn te vinden op www.groningenzoals.nl.

BOEK EN STAD

In York, King's Manor, zal 19-21 juli 2002 de negende 'Manuscripts Conference' gehouden worden, ditmaal over *The Book in Town*. Daarbij wordt vooral aandacht geschonken aan particulier boekbezit en –gebruik. Informatie via http://www.york.ac.uk/inst/cms of mcj2@york.ac.uk.

ONTWIKKELING TITELBLAD

Van 9-11 september 2002 wordt in de Herzog August Bibliothek te Wolfenbüttel een symposium gewijd aan de ontwikkeling van het titelblad. Het betreft het jaarlijks congres van de Wolfenbütteler Arbeitskreis für Bibliotheks-, Buch- und Mediengeschichte, i.s.m. het DFG-projekt 'Die Entstehung des Titelblatts in der Inkunabel- und Frühdruckzeit'. Info: Prof.dr Ursula Rautenberg (Erlangen/Nürnberg) of via de 'Geschäftsstelle' van de Arbeitskreis, dr Werner Arnold: Arnold@hab.de.

PROVENANCE-ONDERZOEK

Onder de titel 'Auf den Spuren der Bücher – Provenienzforschung und ihre Probleme', wordt 18-20 september een (besloten) Arbeitsgespräch gehouden in de Herzog August Bibliothek te Wolfenbüttel. De resultaten worden spoedig nadien gepubliceerd. Nadere inlichingen Dr Thomas Stäcker, staecker@hab.de.

DUITS-NEDERLANDS BOEKBANDENCONGRES

De zevende Jahrestagung van de 'Arbeitskreis für die Erfassung und Erschließung historischer Bucheinbände', zal gecombineerd worden met de najaarsbijeenkomst van het 'Belgisch-Nederlandse Boekbandengenootschap'. In de Nederlanden werd met succes gewerkt aan een systematische terminologie en een groot 'register' van (wrijfsels van) boekbandstempels, in Duitstalig gebied lopen vergelijkbare projecten. Het congres zal van 26 - 28 september 2002 plaats vinden in de Johannes a Lasco Bibliothek te Emden. Rond die tijd zal bovendien een tentoonstelling te zien zijn over binden en bindwerk in Groningen, Ostfriesland en Jeverland tussen ca 1450 – 1570 (zie EMDEN).

'MANUSCRIPTS IN TRANSITION'

In Brussel zal in de KB van 5 – 9 november 2002 het congres plaats

vinden: *Manuscripts in Transition – Recycling Manuscripts, Texts and Images*. Het zal begeleid worden door een reeks tentoonstellingen, waarvan de belang-rijkste wel te Brugge en Leuven. Informatie via www.omnia.be/mit.

KAROLINGISCHE HANDSCHRIFTEN EN BIBLIOTHEKEN
Van 25 – 29 mei 2003 is te Verona een congres voorzien over de ca 7000 bewaard gebleven handschriften uit de negende eeuw, waarover inderdaad velerlei onderzoek kan worden verricht. Eerste informatie kan worden ingewonnen bij Prof. Michael Gorman, mmgorman@micronet.it

GRENZEN IN DE MIDDELEEUWEN
Ruim op tijd wordt het volgende FIDEM-congres aangekondigd, ditmaal in Jyväskylä (Finland), en wel 20-14 juni 2003. Zeer veel aandacht wordt geschonken aan handschriften. Informatie: http://www.cc.jyu.fi/~congres.

VARIA

PERSONALIA

TILLY DE LA MARE (1932-2001)
De emeritus-hoogleraar paleografie aan de universiteit van Londen, Albinia de la Mare overleed op 19 december 2001 in haar woonplaats Oxford. 'Tilly' was een zeer beminnelijk mens en een voortreffelijke en steeds behulpzame geleerde, niet alleen op het terrein van haar specialisme, de Italiaanse handschriften uit de tijd van Humanisme. Ze was zeer positief ingesteld ten opzichte van de kringen rondom 'de harde kern' van paleografen en codicologen en bevorderde dan ook een initiatief als APICES, naast het 'kleine' CIPL. Haar nagedachtenis zal in ere gehouden worden.

UIT BIBLIOTHEKEN

GESCHENK VOOR KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK DEN HAAG
Maart 2002 werd de geleerde en minder geleerde wereld verrast door het bericht dat de KB Den Haag van een (anoniem gebleven) particuliere schenker een 'top-handschrift' had gekregen, als 'blijk van grote waardering voor het voortreffelijke onderzoek dat in die bibliotheek op het terrein der boekverluchting werd en wordt verricht'. In de pers werd een geschatte waarde van € 6.000.000 genoemd. Het werkelijk superieur uitgevoerde getijdenboek is inmiddels via internet te bekijken: www.kb.nl en vervolgens doorklikken op icoontje 'trivulzio'.

BEPERKTE BESCHIKBAARSTELLING IN UB LEIDEN
In verband met de inhuizing van het Prentenkabinet (eind 2002) zullen in de Leidse universiteitsbibliotheek het gekluisd magazijn en de bijzondere studiezalen heringericht worden. Dit brengt een beperkte beschikbaarstelling met zich mee van het materiaal uit de Westerse en Oosterse bijzondere collecties. In de periode van 6 mei - 3 juni 2002 (week 19-22) en van 2 - 30 september 2002 (week 36-39) zullen de bijzondere collecties in het geheel niet beschikbaar zijn. In de tussenliggende maanden (juni t/m augustus) wordt voor het publiek een tijdelijke inzageruimte gecreëerd, met beperkte dienstverlening. Details via http://ub.leidenuniv.nl/verhuizing.htm

DIGITALIA

SURFEN DOOR DE MIDDELNEDERLANDSE LITERATUUR
16 maart werd de website www.literatuurgeschiedenis.nl officieel ten doop gehouden, ook weer een product van het Leidse NWO-pionierproject NLCM (Nederlandse literatuur en cultuur in de Middeleeuwen). Het biedt – o.m. voor onderwijsdoeleinden – een dertigtal digitale, up-to-date tekstuitgaven (met moderne vertaling) van 'klassieke' teksten uit de middelnederlandse literatuur, alsook wat contekst. Ook beeldmateriaal is opgenomen (b.v. een schilderij van Pieter Breugel uit 1559 met veel spreekwoorden; door op een bepaald deel te klikken, wordt elk spreekwoord uitgelegd). Ook zijn teksten te *horen*, maar daarvoor is een snelle computer nodig.

SITE MET MINIATUREN IN KB EN MEERMANNO DEN HAAG
Via de homepage van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag kan men gemakkelijk zoeken in het gehele bestand aan miniaturen en overige boekdecoratie zoals aanwezig in de handschriften van de KB en Meermanno. De database http://www.kb.nl/kb/manuscripts/index_nl.html, is ontsloten via een aantal ingangen, waaronder ook Iconclass, maar ook op begrippen en namen, of b.v. op regio van herkomst kan worden gezocht. De kwaliteit is prachtig, en de afbeeldingen kunnen ook eenvoudig voor eigen onderzoek worden opgenomen.

DUITSE HANDSCHRIFTEN EN CATALOGI OP HET NET
Het mooie, maar experimentele project van SB Berlin, DFG en DBI om alle Duitse handschriftencatalogi 'op het net te zetten', te weten de 'Gesamtndex mittelalterlicher Handschriftenkataloge' (vgl. *Sources for the History of Medieval Books and Libraries*, Groningen, 2000, pp. 353-363) heeft zijn langste tijd gehad (ook het DBI is opgeheven). Een nieuwe site is in opbouw, 'Manuscripta mediaevalia' (http://www.manuscripta-mediaevalia.de). Hierin staat informatie over ruim 30.000 handschriften uit overwegend Duitse bibliotheken. Met steun van de DFG, Bayerische Staatsbibliothek München en Bildarchiv Foto Marburg werd een centraal instrument opgezet dat zoveel mogelijk informatie over middeleeuwse handschriften voor wetenschappers beschikbaar stelt. De databank wordt voortdurend bijgewerkt en uitgebreid. Men kan inhoudelijke vragen stellen, maar ook de complete tekst van de (tot dusver 175) met DFG-subsidie gedrukte catalogi op het scherm krijgen. Het project wordt – ook voor de toekomst – onderhouden door de Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz (SBB-PK). Nadere informatie evt. via Dr. Robert Giel (robert.giel@sbb.spk-berlin.de).

OVERIG

LEIDRAAD VOOR BOEKBANDBESCHRIJVING
Op de recente codicologendagen werd door het Belgisch-Nederlandse Boekbandengenootschap een 'leidraad' voor de beschrijving van historische boekbanden gepresenteerd (vgl. GERRITSEN-GEYWITZ). Het betreft een handreiking voor wie niet elke dag met dergelijk materiaal in aanraking komt, en gaat uit van termen en inzichten uit een (beperkt) aantal gangbare publicaties zoals 'Kneep en Binding' (1992, 1997[3]) en 'Sierpapier en Marmering' (1994). Het is een eenvoudige uitgave die ook bestemd is voor een breed publiek (vandaar de prijsstelling: € 2,50). Exemplaren zijn – behalve bij het uitgevende tijdschrift – ook te verwerven bij Elly Cockx-Indestege via de KB Brussel, Jan Storm van Leeuwen via de KB Den Haag of via Jos Hermans, adres als van redactie Bifolium.

BIFOLIUM is een informatieblad over activiteiten rond handschriften en oude drukken. Het bevat zoveel mogelijk gegevens over tentoonstellingen, catalogi, conferenties, workshops, bijeenkomsten van codicologen en bibliografen.Bifolium verschijnt tweemaal per jaar, in april en oktober. Een abonnement kost momenteel € 7,50 per vier nummers (twee jaargangen), over te maken naar girorekening 33 50 785 (Postbank Arnhem-NL). Voor instellingen met gecompliceerde administratieve eisen is € 7,50 per jaar verschuldigd. Na opgave van naam en adres bij de redactie ontvangt men een rekening of acceptgirokaart.

Mededeling voor onze abonnees in het buitenland: Omdat de kosten voor buitenlands betalingsverkeer buitensporig hoog uitvallen, vragen wij U om Uw betaling bij voorkeur zo te regelen dat de transferkosten voor Uw rekening komen (cheques a.u.b. ten name van Bifolium, Opleiding Mediaevistiek RU Groningen, Postbus 716, NL–9700 AS Groningen). Dank U.

Message for our Foreign subscribers: As the charges for collecting your subscription are very high (up to € 7 – € 10!), we would like to ask you to mention on your cheque that the costs of transfer are yours. If you want to pay by an International PO-money order, would you please do so in the name of Bifolium, Department of Medieval Studies, PO Box 716, 9700 AS Groningen – The Netherlands. Thank you.
Redactie: Jos.M.M. Hermans [+31] 50 3636114, fax: 3637263, j.m.m.hermans@let.rug.nl en W.C.M. Wüstefeld [+31] 30 2313835, fax: 2317896, NIEUW email adres: wcm.wustefeld@catharijneconvent.nl.